

Наталія РАШКІ,

*викладач кафедри міжнародних комунікацій факультету туризму та міжнародних комунікацій ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(Україна, Ужгород) hlushchak_natalia@mail.ru*

ОСОБЛИВОСТІ ПОРТРЕТНИХ ОПИСІВ У РОМАНІ «ТАЄМНИЙ САД» Ф. Г. БЕРНЕТ

Стаття присвячена розглядові особливостей портретних описів у романі «Таємний сад» Ф. Г. Бернет. Встановлено й систематизовано найбільш характерні лексичні й образно-стилістичні засоби портретної репрезентації героїв.

***Ключові слова:** проза Ф. Г. Бернет, портретний опис, портретна репрезентація, мовно-стилістичні особливості.*

Літ. 12.

Nataliy RASHKI,

*lecturer of International Communications Department Tourism and International Communications Faculty SHEU «Uzhhorod National University»
(Ukraine, Uzhgorod) hlushchak_natalia@mail.ru*

THE PORTRAIT DESCRIPTION PECULIARITIES IN THE NOVEL «THE SECRET GARDEN» BY F. H. BURNETT

The portrait description peculiarities in the novel «The Secret Garden» by F. H. Burnett is shown in the article. The most typical lexical, figurative and stylistic means of characters portrait representation are ascertained and systematized.

***Key words:** F. H. Burnett prose, portrait description, portrait representation, lingual and stylistic peculiarities.*

Ref. 12.

Наталья РАШКИ,

*преподаватель кафедры международных коммуникаций факультета туризма и международных коммуникаций ГВУЗ «Ужгородский национальный университет»
(Украина, Ужгород) hlushchak_natalia@mail.ru*

ОСОБЕННОСТИ ПОРТРЕТНОГО ОПИСАНИЯ В РОМАНЕ «ТАИНСТВЕННЫЙ САД» Ф. Г. БЕРНЕТТ

В статье рассматриваются особенности портретного описания в романе «Таинственный сад» Ф. Г. Бернетт. Установлено и систематизировано характерные лексические и образно-стилистические средства портретной репрезентации героев.

***Ключевые слова:** проза Ф. Г. Бернетт, портретное описание, портретная репрезентация, лингвостилистические особенности.*

Лит. 12.

Постановка проблеми. Портретний опис літературного персонажа – важлива складова будь-якого художнього твору, оскільки відіграє значну роль у створенні його

цілісного образу. Метою цієї розвідки є проаналізувати використання найбільш характерні лексичних засобів у портретних описах персонажів у романі «Таємний сад» Ф. Г. Бернет. У художньому тексті центральним об'єктом зображення є людина, а всі події, ситуації, що описуються в тексті – засобом її всебічної характеристики. Свій погляд на сутність людських характерів автор художнього твору розвиває в системі створюваних ним образів дійових осіб, що втілюють у собі синтез художнього узагальнення і конкретної неповторюваної індивідуалізації у світі естетичного ідеалу митця [4, 84].

Головним завданням даної статті є аналіз лінгвостилістичної специфіки портретних описів у прозовому творі англійської авторки.

Аналіз досліджень. Мовні особливості портретного опису у художніх творах, написані митцями в різні епохи, неодноразово ставали предметом детального вивчення лінгвістів. Портрет персонажа перебуває у фокусі літературознавчих (В. Барахов, Б. Галанов, М. Уртмінцева) і лінгвістичних студій як у плані синхронії, так і діахронії. Вивчалися структурно-композиційний (Є. Гончарова, Т. Іжевська), стилістичний (О. Горшенєва, І. Краус), лінгвопрагматичний (Н. Борисенко) та лінгвокогнітивний (С. Селезньова) аспекти портрета. Однак, мовні особливості портретного опису в романі «Таємний сад» Ф. Г. Бернет ще не були предметом уваги дослідників.

Мета статті – дослідити особливості портретних описів у прозовому творі «Таємний сад» Ф. Г. Бернет, а також окреслити найбільш характерні лексичні й образно-стилістичні засоби портретної репрезентації героїв.

Виклад основного матеріалу. Портрет, власне, як образ людини, широко представлений не лише в літературі, але й в інших видах мистецтва, зокрема у живописі, який і здійснив безпосередній вплив на його розвиток у словесності. Саме в історії живописного та літературного портретів простежується еволюція форм художньої свідомості. З одного боку, така еволюція пов'язана з розподілом функцій між різними видами мистецтва, а з іншого – відображає тенденції до синтезу літератури та живопису, зумовленого їхнього спорідненою природою.

В історії естетики зафіксовано численні докази використання досвіду пластичних мистецтв в осмисленні художньої образності. Аналогія між літературним портретом – живописним портретом дає змогу пояснити його художню природу засобами іншого мистецтва. Основною метою як письменника, так і живописця постає створення художнього образу, за яким стоїть світ окремої особистості, її життя, біографія. Усе описується крізь призму індивідуального сприйняття художника. Визначальна різниця полягає в тому, що портрет в живописі – це жанр, а в літературі – елемент структури художнього твору [3, 9–10].

Особливістю портретного опису є також і те, що він ніколи не буває вичерпним. Портрет може бути лаконічним, стислим, докладним, але безпосередньо він не співвідноситься з зоровим сприйняттям людини. Проте, ця неповнота портрету персонажу у художньому творі доповнюється цілим рядом моментів, що приєднуються до зовнішності, малодоступних або зовсім недоступних безпосередньо образотворчому мистецтву: манери, хода, тембр голосу, вираз обличчя, що змінюється, вся зовнішність у ті чи інші історичні моменти життя людини [2, 8].

Портрет – це важливий засіб, що творить характер героя. Вагому роль відіграє тут світогляд митця та його творча уява. Пильна увага письменників до портретів «ґрунтується на загальній закономірності, згідно з якою внутрішні психічні стани людей відбиваються в міміці, пантоміміці, динаміці мовлення» [7, 562].

Отже, портрет персонажа – це структурне утворення, що відображає взаємне розміщення та зв'язок фрагментів, які передають цілісний опис зовнішності [5, 10]. М. Храпченко зазначав, що портрет є своєрідним вступом у внутрішній світ людини й сприяє знайомству не так із зовнішнім, як із внутрішньо-індивідуальним виявом персонажа [11, 371].

Портрет виступає одним із засобів індивідуалізації персонажа. Окрім зовнішніх фізичних характеристик персонажа, він охоплює відомості про його зачіску, одягу, манери, аксесуари, тобто про те, що відображає смаки, пристрасті, звички – індивідуальність героя. Портрет, на відміну від пейзажу, визначає і соціальну приналежність персонажа, і входить до темпорального континууму тексту [1, 142].

З іншого боку, портрет у літературному творі – це «зображення зовнішності людини – обличчя, постаті, одягу та взуття, жестів тощо. За допомогою портрета письменник дає читачеві зорове уявлення про персонаж» [6, 165]. Погоджуючись з вищенаведеним твердженням, низка лінгвістів та літературознавців уточнює його та відзначає, що за допомогою зображення зовнішніх характеристик людини автор намагається проникнути у внутрішній світ особистості, її психологію, характер. Так, Т. Насалевич у своєму дисертаційному дослідженні розуміє портрет як «зображення зовнішніх характеристик – статичних (рис обличчя, одяг тощо) і кінетичних (міміки, жестів), а також психологічних особливостей» [8, 27]. Натомість, А. Ткаченко стверджує, що опис зовнішності персонажа не має самодостатнього значення, а «покликаний допомагати проникненню в його внутрішній світ, психологію, душевні порухи, вдачу» [10, 195].

Залежно від кількості персонажів виділяються чотири домінантні портретні різновиди:

- 1) одиничний (описує зовнішність одного героя);
- 2) здвоєний (опис відбиває зовнішність двох персонажів);
- 3) строєний (подає опис трьох дійових осіб);
- 4) груповий (опис групи або груп людей).

Незважаючи на розмаїття портретних типів, основним засобом опису героїв у романі Ф. Г. Бернет виявлено одиничний портретний опис. Ось ілюстрації з тексту: «*Her hair was like curly silk and she had a delicate little nose which seemed to be disdainful things, and she had large laughing eyes*» [12, 6] / «Її волосся було мов шовк, на милому обличчі виділялись бездонні жваві очі та маленький носик» (переклад – Н. Р.); «*Basil was a little boy with impudent blue eyes and a turned-up nose*» [12, 9] / «Безил був синьооком хлопчиком з кирпатим носиком» (переклад – Н. Р.).

З огляду на склад лексики стосовно позначення візуального образу в художньому тексті Г. Старикова виділяє три лексико-тематичні розряди.

1. **Соматична лексика.** Цей розряд складають іменники, які позначають тіло людини та його частини (голова, обличчя, очі, ніс, руки тощо). Ось приклад з тексту Ф. Г. Бернет: «*She thought Mrs. Medlock the most disagreeable person she had ever seen, with her common, highly colored face and her common fine bonnet*» [12, 10] / «Вона вважала місіс Медлок найнеприємнішою людиною в світі, в якій завжди було червоне обличчя і жахливий капелюх» (переклад – Н. Р.); «*She was a stout woman, with very red cheeks and sharp black eyes*» [12, 10] / «Вона була огрядною червонощокою жінкою з виразними карими очима» (переклад – Н. Р.).

2. **Вестиментальна лексика.** До цього розряду входять іменники, які називають одяг, взуття (плаття, штани, туфлі). Ось ілюстрації з тексту: «*She wore a very purple dress, a black silk mantle with jet fringe on it and a black bonnet with purple velvet flowers*» [12,

10] / «Вона була вбрана в яскраво-червону сукню, чорно шовкову накидку з бахромою і чорний капелюшок з оксамитовими квітами» (переклад – Н. Р.); «*Her black dress made her look yellower than ever, and her limp light hair straggled from under her black crepe hat*» [12, 11] / «Її чорне платтячко і чорний капелюх, з-під якого виглядало русяве волосся, робили її ще блідішою» (переклад – Н. Р.); «... *little girls in thick satin frocks which reached to their feet and stood out about them, and boys with puffed sleeves and lace collars and long hair, or with big ruffs around their necks*» [12, 29] / «... дівчата були вдягнені у довгі атласні платтячка, а хлопці були вбрані у зовсім незвичну одягу з пишними рукавами і мереживними комірчиками» (переклад – Н. Р.).

3. **Кінетична лексика.** Цей розряд охоплює лексичні одиниці, які позначають міміку, жести. Ось ілюстрації з тексту: «*She had a little thin face and a little thin body, thin light hair and a sour expression*» [12, 6] / «Вона мала худорляве личко і таке ж худорляве тільце, ріденьке русяве волосся і кислий вираз обличчя» (переклад – Н. Р.); «*Mary sat in her corner of the railway carriage and looked plain and fretful*» [12, 11] / «**Набурмосена Мері сіла в куток у вагоні**» (переклад – Н. Р.).

Не останню роль у наповненні портретних описів відіграють різноманітні тропи. Під час аналізу роману виявлено, що авторка переважно використовує порівняння з метою створення яскравих характеристик героїв. Ось ілюстрації з тексту: «*Colin was standing upright as straight as an arrow and looking strangely tall*» [12, 108] / «**Колін стояв прямо, витягнувшись мов стріла, і виглядав незвично високим**» (переклад – Н. Р.); «*He's as strong as a moor pony*» [12, 94] / «**Та він здоровий як бик**» (переклад – Н. Р.). Авторка застосовує такі порівняння для образного підкреслення важливих портретних деталей персонажів, їхнього зовнішнього вигляду.

Висновки. Портрет у письменника – це не просто опис зовнішності, який дає інформацію про персонажа. Він розкриває сутність людини. Майстерність Ф. Г. Бернет досягається завдяки висвітленню портретних деталей, які виконують характеротворчу функцію. Портретна деталь авторки неповторна, глибоко індивідуальна. Вона використовується для вираження складних внутрішніх переживань персонажа та поглиблення психологізму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Барахов В. Литературный портрет / В. Барахов. – Ленинград : Наука, 1985. – 312 с.
2. Бахтин М. Эстетика словесного творчества / М. Бахтин. – М. : Искусство, 1979. – 424 с.
3. Бохун Н. Мовностилістичні особливості створення портрета персонажа в іспанській художній літературі XIX–XX століть : автореф. дис. ... канд. філолог. наук : спец. 10.02.05 – романські мови / Н. Бохун. – К., 2007. – 20 с.
4. Голубков В. Мастерство А. П. Чехова / В. В. Голубков. – М. : Гос. учебно-педагог. изд-во, 1958. – 196 с.
5. Горшенева Е. Портрет персонажа в системе целостного художественного текста на материале американской реалистической прозы) : автореф. дис. ... канд. філолог. наук : спец. 10.02.04 – германские языки / Е. Горшенева. – К., 1984. – 25 с.
6. Лесин В. Літературознавчі терміни / В. Лесин. – К. : Радянська школа, 1985. – 251 с.
7. Літературознавчий словник-довідник / [за ред. Р. Гром'яка, Ю. Коваліва]. – К. : Академія, 1997. – 752 с.
8. Насалевич Т. Портретные описания в различных типах текста (роман, драма, сказка) : дис. ... канд. філологических наук : спец. 10.02.04 – германские языки / Т. Насалевич. – Одесса, 2003. – 198 с.
9. Старикова Г. Лексика портретных описаний : автореф. дис. ... канд. філолог. наук : спец. 10.02.01 – русский язык (как иностранный) / Г. Старикова. – Ленинград, 1984. – 21 с.

10. Ткаченко А. Мистецтво слова (Вступ до літературознавства) : підручник [для гуманітаріїв] / А. Ткаченко. – К. : Київський університет, 2003. – 448 с.
11. Храпченко М. Лев Толстой как художник / М. Храпченко. – М. : Художественная литература, 1978. – 580 с.
12. Burnett F. «The secret garden» / F. N. Burnett. – London : Heinemann, 1911. – 384 p.

REFERENCES

1. Barahov V. Literaturnyj portret / V. Barahov. – Leningrad : Nauka, 1985. – 312 s.
2. Bahtin M. Jestetika slovesnogo tvorcestva / M. Bahtin. – М. : Iskusstvo, 1979. – 424 s.
3. Bohun N. Movnostilistichni osoblivosti stvorennja portreta personazha v ispans'kij hudozhnij literaturi XIX–XX stolit' : avtoref. dis. ... kand.. filolog. nauk : spec. 10.02.05 – romans'ki movi / N. Bohun. – К., 2007. – 20 s.
4. Golubkov V. Masterstvo A. P. Chehova / V. V. Golubkov. – М. : Gos. uchebno-pedagog. izd-vo, 1958. – 196 s.
5. Gorsheneva E. Portret personazha v sisteme celostnogo hudozhestvennogo teksta na materiale amerikanskoj realisticheskoj prozy) : avtoref. dis. ... kand.. filolog. nauk : spec. 10.02.04 – germanskije jazyki / E. Gorsheneva. – К., 1984. – 25 s.
6. Lesin V. Literaturoznavchi termini / V. Lesin. – К. : Radjans'ka shkola, 1985. – 251 s.
7. Literaturoznavchij slovník-dovidnik / [za red. R. Grom'jaka, Ju. Kovaliva]. – К. : Akademija, 1997. – 752 s.
8. Nasalevich T. Portretnye opisanija v razlichnyh tipah teksta (roman, drama, skazka) : dis. ... kandi. filologicheskikh nauk : spec. 10.02.04 – germanskije jazyki / T. Nasalevich. – Odessa, 2003. – 198 s.
9. Starikova G. Leksika portretnyh opisanij : avtoref. dis. ... kand.. filolog. nauk : spec. 10.02.01 – russkij jazyk (kak inostrannyj) / G. Starikova. – Leningrad, 1984. – 21 s.
10. Tkachenko A. Mistectvo slova (Vstup do literaturoznavstva) : pidruchnik [dlja humanitariiv] / A. Tkachenko. – К. : Kijivs'kij universitet, 2003. – 448 s.
11. Храпченко М. Лев Толстой как художник / М. Храпченко. – М. : Художественная литература, 1978. – 580 с.
12. Burnett F. «The secret garden» / F. N. Burnett. – London : Heinemann, 1911. – 384 p.

Статтю подано до редакції 18.02.2015 р.